

Association Européenne des Magistrats
*Groupe Régional de l'Union
Internationale des Magistrats*

European Association of Judges
*Regional Group of the
International Association of Judges*

ПЛАН „МАРШАЛ“ ЗА ВЪРХОВЕНСТВОТО НА ПРАВОТО В ЕВРОПА

*Не трябва да предвиждаме само онези събития,
които се случват обичайно,
а трябва да предвиждаме всичко онова,
което би могло да се случи,
за да не ни поразят редки събития,
сякаш са безпрецедентни.*

Луций Аней Сенека

1. През последните няколко седмици, европейските съдии бяха изправени пред много и различни предизвикателства заради Covid-19 кризата.

Предизвикателствата пред съдебната система са изключителни по рода си: желанието да служим на съгражданите си, да предоставим солидарност и подкрепа във времена на чума; задължението да се упражнява надзор, доколкото е разрешено от политическите власти, върху законността на спешните мерки; надиганият се призив за справяне с негативните последици от съдебните ограничения за ефективността на съдилищата и освен това тревожността, произтичаща от необходимостта да се грижим за собственото си здраве и здравето на другите, по-специално за свидетели, страни или други граждани, присъстващи в съда.

В този предизвикателен контекст е необходимо да се даде глас на съдиите чрез техните най-представителни организации. Международната съдийска асоциация (МСА), съставена от националните асоциации от 92 държави от целия свят, заедно с регионалния ѝ европейски

клон – Европейската съдийска асоциация (ЕАС) в лицето на нашите 43 членове откликнаха незабавно.

В свое обръщение президента на МАС, наш австралийски колега, г-н Тони Пагоун предупреди, че „мерките, които са въведени в целия свят не могат ефективно да бъдат поддържани и запазени, ако липсва върховенство на правото и увереност в една независима съдебна система, която да ги приложи справедливо.“ Посредством Глобалната мрежа за съдебен интегритет на Обединените нации, МАС/ЕАС допълнително уточни своите основни приоритети, като подчерта, че „каквото и да се случи, съдиите ще продължат да обслужват всеки гражданин винаги, когато трябва да се приеме спешна мярка, винаги когато трябва да бъде постановено решение. Това е особено приложимо по въпроси, които включват основни права или защита на по-уязвимите членове на нашите общности, особено на по-възрастни лица, но също така, например, жертвите на домашно насилие, които сега са подложени на по-сериозен натиск заради изолацията на семействата и като цяло, всички нуждаещи се“.

С оглед запазването на върховенството на закона ЕАС определи своята позиция още в първите дни на блокадата, още докато Европа беше скована от страх, потопена под тежестта на вируса и засенчена от заплахата на „дистопични“ закони.

Първо и най-важно да изразим съпричастност с нашите съграждани; да препотвърдим нашият ангажимент към върховенството на закона, независимо от изкушенията на съкрушителната сила на технологията и от тенденцията към все по-контролиран живот; и накрая да се обявим за непоколебима готовност да защитаваме човешките права, гражданските свободи и равна защита срещу злоупотреба по време на извънредното положение.

2. С намаляването на новите случаи и броя на починалите най-страшните дни изглежда са зад нас. Надяваме се, че разпространението на Covid19 е вече под контрол, въпреки че, както добре знаем, проблемът няма да отшуми още дълги и трудни месеци.

Следователно трябва да бъдат определени транснационални насоки и стандарти за справяне с постепенното възобновяване на съдилищата в ситуация на икономическа криза.

Вследствие на пандемията се предвижда покачване на броя на производствата по несъстоятелност и трудово-правните дела, както и семейните спорове. Икономическата криза може също да доведе до намаляване на бюджета за съдебните системи, който е хронично недостатъчен, съвпадащ с увеличено изоставане по делата.

ЕАС в сътрудничество със Службата за демократични институции и права на човека, след инициатива на Андреа Хубер, организира платформа с няколко представители на различни съдебни системи и други международни заинтересовани страни, за да посочи конкретни предложения за функционирането на съдилищата в пандемията Covid-19. Някои по-относитими бяха: да се разпространяват „насоки“ и „добри практики“ за изготвяне на закони за извънредното положение, винаги задължително ограничени във времето и строго пропорционални; за да се предотврати „свръхпроизводство“ на закони, наредби или инструкции за спешни мерки за съдебната система, които обикновено са противоречиви, неясно формулирани и най-вече неефективни; да гарантират, че съдиите и техните

национални организации, по-специално съдебните съвети, играят ефективна роля при формулирането на тези нови норми. Друга непосредствена цел е да се осигури консенсусна дефиниция на „спешните дела“, тъй като сега съдебните органи забавят или спират всички въпроси, с изключение на тези, които се считат за „спешни“. В „Ръководство за съдилищата и COVID-19“, изготвено от Международната комисия на юристите, разумно се изброяват случаите, които трябва да бъдат взети под внимание.

Въпреки това, различните проблеми, причинени по-специално от изслушванията на видеоконференции, не трябва да бъдат подминавани. Липсата на смислено участие по време на онлайн изслушвания и недостатъци по отношение на наблюдението на невербални сигнали, затрудненията с проверката на доказателствата, недостигът на средства за поверителна комуникация между клиент и адвокат, навежда на заключението, че провеждането на справедлив съдебен процес изисква лично присъствие и комуникация.

Борбата, която предстои в бъдеще е за минимизирането на здравните рискове в съдилищата. В това, което става известно като „Black Assize“, смъртоносна треска, причина за множество смъртни случаи в Англия през 1577 г., съдът в Оксфорд е мястото откъдето се е разпространила болестта. Стандартните протоколи за безопасност на съдиите, съдебния персонал, адвокатите и страните по съдебните процедури трябва да бъдат въведени и строго съблюдавани.

3. Пандемичната криза и как да се справим с нейните последици представлява вероятно едно от най-големите предизвикателства в историята на Европейския съюз.

Сега е подходящият момент да променим европейските приоритети и веднъж завинаги да разрешим продължаващото negliжиране, налично много преди пандемията, върху фундаменталния характер на върховенството на закона.

Това би могло да бъде добре дошла и рядка възможност да се привилегирова върховенството на закона, а не да го обезценяваме или просто да го пренебрегваме.

През последните години спадът на върховенството на закона, а именно последователното унищожаване на съдебната независимост, на видимо ниво в добре идентифицирани страни от ЕС, критично се отбелязва от Европейската асоциация на съдиите и много други международни организации.

В писмо от 21 февруари, подписано от председателя на Европейската мрежа от председатели на върховни съдилища, председателя на Европейската мрежа на съветите за съдебната власт и председателя на ЕАС, адресирано до председателя на Европейската комисия, нашето послание не може да бъде по-категорично: „любезно ви молим, госпожо председател, за лична среща, и изразяваме нашите виждания, че всяка стратегия, която счита съдебната независимост за разменна монета срещу геополитически въпроси или други политики, като климатичните, е напълно заблудена. Същото важи и за политиките, които смятат, че унищожаването на върховенството на закона няма да подкопае вътрешния пазар или евентуално съществуването на Европейския съюз в сегашния му вид.“ Преди това тримата председатели на съдебните мрежи вече заявиха категорично: „Ние твърдо вярваме, че без независима съдебна система във всички държави-членки Съюзът в крайна сметка ще престане да съществува като общо пространство за демокрация и върховенство на закона“.

Продължаващата катастрофа в областта на върховенството на закона бе неочаквано утежнена през последните седмици от някои спешни правни мерки, приложени от някои страни след пандемията. Ужасяващият казус с Турция остава неописуемо болезнен: след задържането на няколко хиляди съдии, включително носителят на наградата „Вацлав Хавел“, Мурат Арслан, президент на Ярсав, турският член на МАС/ЕАС, сега същото авторитарно правителство реши да освободи хиляди затворници, включително и опасни, отказвайки в същото време да освободи от отговорност съдии, прокурори, адвокати или много други защитници на правата на човека. Преследваните турски съдии, борещи се за ежедневно оцеляване заедно със семействата си, никога няма да бъдат забравени.

По отношение на държавите членки на ЕС, унгарският случай говори красноречиво за себе си. Новият закон предоставя дискреционно право на правителството да управлява свободно с указ без „ограничителна разпоредба“, обвързана с приемлив срок. Няма разпоредба, която да гарантира, че парламентът и по-специално съдилищата ще упражняват ролята си на минимално ефективен надзор. Освен това в Полша т. нар. „съдебни реформи“ предизвикаха опустошение на съдебната независимост. Само смелата устойчивост на съдиите, прокурорите, адвокатите и гражданското общество, съчетана с подкрепата на международната общност, предотврати по-големи щети, но тоталното унищожение е близо.

При тези обстоятелства, въпреки евентуалното „faux pas“ под формата на проверка, Съда на европейския съюз се представи достойно.

Неотдавнашното решение на Съда по дело C-791/19 (Комисията срещу Полша), което посочва, че Полша трябва незабавно да спре прилагането на националните разпоредби, относно правомощията на Дисциплинарната камара на Върховния съд по отношение на дисциплинарни дела, отнасящи се до съдиите, коректно отчита системното въздействие, което липсата на независимост дори на само един определен орган на съдебната власт би имала върху полската съдебна система като цяло.

След основополагащото решение на „португалските съдии“ Съдът на Европейския съюз разработи съдебна практика, в която подробно описва как трябва да се гарантира независимостта на националните съдилища (които могат да прилагат правото на ЕС). Както уместно отбелязва проф. Лоран Печ, СЕС направи още една крачка напред, като предприе „холистичния“ подход за измерване на независимостта на съдебната власт, когато определи, че „евентуалната възможност“ за това полските съдии „да бъдат изправени пред риска от дисциплинарна процедура“, която може да ги изправи пред орган, чиято независимост не е гарантирана, вероятно ще повлияе на тяхната независимост независимо от това колко производства може да са започнати или дори от резултатите от тези производства.

Лесно е да се оцени как тази методология, защитена от Съда на ЕС, би могла да определи отрицателна оценка на независимостта на съдиите в няколко държави от ЕС или поне може да подчертае сериозните надвиснали заплахи.

4. Наскоро, конкретните предупреждения на Европейската комисия за липсата на пропорционалност на унгарския закон за извънредни ситуации и общественото недоволство, която доведе до това тринадесет европейски партии, принадлежащи към Европейската народна партия (ЕНП), да реагират публично и енергично да призоват за експулсиране на „Фидес“, политическата партия, която управлява страната, разкри много изясняваща (макар и

типична) реакция от унгарското правителство; министър-председателят отговори в официално писмо до генералния секретар на ЕНП: „С цялото ми уважение, нямам време за това.“

В Полша би се очаквало настоящите решения на Съда на ЕС относно конкретния профил на съдебната независимост да имат положително въздействие върху начина, по който националното правителство се отнася към съдебната система. За съжаление, това очакване не можеше да бъде по-погрешно. Скоро след заповедта за спиране на незаконните правомощия на Дисциплинарната камара на Върховния съд реакцията на националните органи отново беше поучителна и типична: „ЕС определено няма компетенции по съдебните въпроси“, обяви председателят на политическата партия, която ръководи правителството.

Това пълно отсъствие на диалог от автократични политици доказва колко необходимо е станала решителната намеса на органите на ЕС. По отношение на съдебната система, изпълнението на европейски заповеди за арест или други искания по въпроси на правата на човека, предложени от недемократични и нелиберални държави-членки като Полша или Унгария, вероятно ще се окаже неприемливо за националните съдилища в страните от ЕС; „взаимното доверие“ не може да оцелее без съдебна независимост.

Наскоро, говорейки за икономическата криза, причинена от пандемията, председателят на Европейската комисия категорично подчерта, че „в тази криза не може да има половинчати мерки“ и апелира към „масивна инвестиция под формата на план „Маршал“ за Европа“.

Европейските съдии биха искали да видят същата решителност, която се демонстрира при търсенето на решения на икономическите проблеми, вложена и в решаването на кризата с върховенството на закона.

Върховенството на закона и съдебната независимост в условията, очертани от Договорите на ЕС и допълнени с решенията на СЕС, не подлежат на преговори или доброволно съблюдаване; те представляват нашия „генетичен код“.

В защита на общност, която пази своите граждани, като ги третира като равни, Европейският съюз изцяло зависи от ангажимента за поддържане на съдебната независимост – едва тогава обновена Европа може успешно да започне своя път.